

פתנו קשה יותר שלא לטבוע בסנטימנטאליזם. מכאן הנטיה המודרנית להתרחק ממנו, מן הרגש, כמו מפגע רע, או לוקק ולנפות אותו מתוך החוויה השגורה והמתפשרת (בקט). הניתוח הפסיכולוגי מהווה רק ראייה נוספת לחוסר הבטחון ואי-האמון שאנו חשים כלפי הרגשות שלנו ושל הוולת וכמוכן, בהקשר זה, לטקסט הכתוב. מעין חיוב שבשליה. אולם ראוי כאמור לזכור כי ככל שהיצירה הנבחרת באמצעות גדולה יותר, גובר החשך בתעוד האנליטי עצמו כי הוא מהווה מעין הגנה או התנגדות לאמת האמנותית הטוענת להרגש. בשעה שהוא מסיח את הדעת למיכאליזם מבריק, זה או אחר, שבשוליה.

הפסיכולוגיה היא, אם כן, הרביעית. יש להתייבב כנגדה, או בעדה, בהתאם לנסיבות. מנקודת מבטנו, המיתקפה החותית של ברנזו שולץ, יפהיה ומפוראת ככל שתהיה, כמה כהסתערות חיל הפרשים הפולני על ריוויזה גרמנית ממוכנת.

כמילא אחרות, ביקורתו נכונה, גם מעמיקה, אולם במאה הזו כולנו הותכנו מחדש והתלכדנו אחרת, מכוון של אידיאלוגיות מאיימות מבחוח, ואלה שנתגבשו כנגדן. כל עוד אנו נתונים בסדכנות היציקה המודרניות האלה, אפילו פעולתה השלילית של הפסיכולוגיה וכאית לקבל הכשר חלקי, ולוא רק משום שהיא מסיטה את המבט בחזרה, אל היחיד ואל ההשפחה, אל המרכזי הרגש המקורי והעמוקים ביותר שלו. הקיקלופים של זמננו הם שהביאו אותנו להחבא בערר, במערה. אולם קאוואפיס צודק: אין קיקלופים: מיפלטיותם, כאשר אינה פריירוטנו, אף היא סוג של החבאות, של הסתרפנים.

אדריכלות

מיכאל קון

הבאלון הנפוח או

משבר הבורסה

וכישלון האדריכלות

מה עניינו של משבר הבורסה של ניריורק והאדריכלות כפרט או האמנות ככלל? נראה לי שיש קשר, ומן הראוי לבחון אותו.

התמוטטות הבורסה אינה התמוטטות הכלכלה של ארצות-הברית. מה שהתפוצץ היה באלון התרמית המנופפת. ערך המדומה, הבלתייראלי של המניות, ערך שאינו נובע מכורס ייצור ומ' מוצרים ממשיים כי אם מספקולאציות ומן האשלייה שנוצרה על-ידי הביקוש המופרז למ' ניות. הכל מתוך כוונה להיות לשתופים בחגגת עשיית הרווחים הקלים. בסופו של דבר נתגלתה האשלייה, די היה בסיכה של היסטריה להוציא את כל האוויר מן הבאלון.

כך קרה גם אצלנו בשעתו במניות הבנקים. מי שרוצה לדעת את ערכם האמיתי של רב' רים — מניות, סחורות, מוצרים ואף סממני יוק' רה ומעמד חברתי — חייב להטריח עצמו ולב' דרך עזר זה, מבלי להיגרר אחרי תדמיות ומגני' נוגי פירסום והשלייה.

יצרנים, סוחרים, וכמוכן הבנקים המממנים את פעילותם מעוניינים כולם בצריכה מירבית, מעל ומעבר לצרכיהם האמיתיים של בנייהאדם ומעבר לאפשרויותיהם הריאליות. כך קרה שהחברה האמריקנית הפכה תוך שנים מועטות, ממעמד של מקור המימון הגדול בתולדות האנושות, למעמד של החייבת הגדולה ביותר בהיסטוריה. אורחי ארצות-הברית הולכו שולל על ידי מנהי' גיהם.

מזה זמן רב אני מודע לכך שרעיונות אדריכליים חייבים תמיד — ככל מקום, בכל תרבות ובכל זמן — להיות ממשיים. עליהם למלא, בראש ובראשונה, את ייעודם העיקרי, שלשמו נבנים הבניינים ומתוכננות התוכניות. הבניינים חייבים להיות פונקציונאליים, כלומר, עליהם להלוות את תפקידם. והם צריכים להיות קונסטרוקטיוויים, כלומר, יציבים ובני' קיימא. אם לא יתקיימו שני תנאים אלה — לא יהיו הבניינים אלא סממני יוקרה נבובים, בלונים של אחיזת-עיניים, נכסים מדומים שערכם האמיתי יתברר במשך הזמן, כפי שנתבררה אפסותם של בניינים מפוארים רבים של המאה התשע-עשרה.

כך איני טוען כנגד הערכים האסתטיים שכל יצירה אנושית כוללת תוקף חייבת בהם. תהא זו יצירה אמנותית, מדעית או טכנולוגית. מקור הערכים האסתטיים צריך להיות מובן ונהיר לכל יוצר. מיסותרון וסוד אין כאן. כל כלי העשייה יפה

והולם את מטרתו — חזקה עליו שיהיה יפה, עם או בלי קישוטים. בלשון העברית, יפה פירושו גם נכון וגם נאה למרא.

האדריכלות, ככל מפעל אנושי, תלויה בהלכי' רוח, דרכי חשיבה ומושגים כלליים. הם הקובעים את אופיה — לטוב ולרע. כאשר קישוטיות הסרת-השחר ומהות-יעיניים נותנת את הטון — הפוכת היצירה האדריכלית למעשה שטות וכוב. וראה כמה בניינים חדשים שנבנו בתל-אביב, העטופים במעטפת זכוכית שחורה, בנייהם בניין חברת תיראן, והרי הכל יודעים כי מעטפת זכוכית שחורה אדריכלית — בייחוד בתנאים האקלימיים שלנו — לקליטת קרינת השמש. כדי לחיות ולעבוד בהם, יש להתקין בהם מיתקני-ענק למיזוג-אוויר השואבים את הקא' לרויות החוצה, תוך צריכת דלק עצומה. לא רק האדריכלים הפגנים, במקרים אלה, את בורותם המקצועית, כי אם גם — לפחות באחד מהם — חברת תיראן המתמחה בפיתוח ניצולה של קרינת השמש לקירור בניינים...

המרכה בשיתוי בניין ובממדי איבריו מבקש להפגין את מעמדו. משום כך מבוזזים כספי הציבור על אכסררות רחבות-ידיים ועל עמודים וקורות ענק בבתי-חילוח וכבתי-ספר. אלה אינם דרושים לאיש — חוץ מאשר לגביר ולאדריכל המבקש להקים לעצמו אנדרטה.

בתי-מגורים הקרויים וילות מועמטים בשפע גגות שווייציים, רעפי מארסי, גגוני פואבלו אסי' פאניול, מיפליס, מיני שייש וגראניט, ספטיס וחלונות עגולים, וכל מיני דיברי התחכמות יק' רים שאינם מוסיפים נוחות, ובוראי שאינם תור' מים להיסכון בהוצאות. כל כוונתם להרבות יוק' ריה מאחות-יעיניים.

הכנות, תוס'הלב, השכל הישר — נעלמו כ' לא-היו. אך בלעדיהם אין לאמנות ערך ואין המ' דע מועיל, אין המעשה החברתי שקול ונכון — ומכל עבר אנו שומעים את רעמי התמוצצות של הבאלונים המתפצעים.

אמנות

היתה או לא היתה.

הביאו לי אותה...

הפעם מגלריית רנע, ותערוכתו של האמן הצעיר פיליפ רנצר שמשותף ומציג בתערוכת רבות מזה כ' 8 שנים. אכן, מה הם 3 שבועות (מועד מקובל להצגתה של תערוכת ציור או פיסול בכל גלריה שהיא), ביחס למשך הזמן שמשקיע אמן ביצירתו, שאין לה זמן, ולפעמים נדירות זמנה הוא הנצח בכבודו ובעצמו. לעתים קרובות שוקק אמן על העבודות שהוא מציג חודשים רבים ואפילו שנים מספר, כמו במקרה שלפנינו, עד לזמן תליית המוצגים.

מסקנה: קיים צורך משוער בחלל תצוגה ציבורי או פרטי לתערוכות מתמשכות או קבועות של אמנות צעירה בת זמננו.

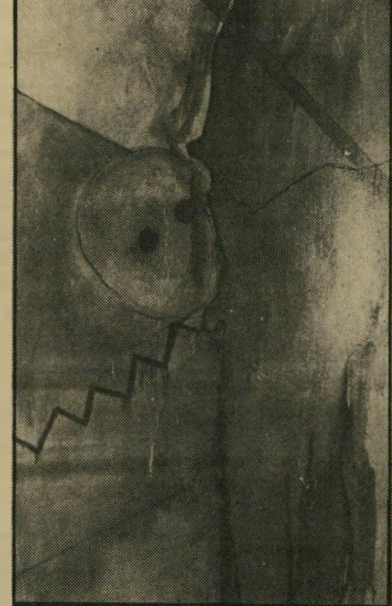
תכרי קבוצת רנע, מחוטרי-אמצעים וסיוע, נדרו לדרום תל-אביב ופתחו שם גלריה. (משכנם הקודם ברחוב עמק יזרעאל הרומי, שהיה בחוק משהו, הועתק לאחורנה לרחוב הרצל בצידו המרוחק, משום שערך, בכל מיקרו, להימצא עדיין בתחומי העיר הגדולה). צריך כאמת שמישהו ייתן את הדעת ועירוך את חשבון-הנפש בנושא זה. אבל האם עוד נותרו צדיקים כסדום? מבט טהור דרך חלון גדול שבגלריה יגלה כמה ערימות גבוהות עתירות-אשפה, ממוקמות ומסודרות להפליא במרחק שווה כמעט זו מזו. עובדה העשויה להקל בבוא היום על פיננסי, אולם אין בה בהכרח כדי להוסיף לאיכות הצפייה בעבודות.

באמנות עסקינו, ברנע זה בתערוכתו של פיליפ רנצר, ציורים '84-87' בנושא קונסטרוק' טיבנים הווי' 3 שבועות כמקובל. היתה או לא היתה, הביאו לי אותה... כמילות השיר. היו שם פורמאטים בודדים כגודל בינוני, כצד דיפטי' כונים וטרפטיכונים (דידמונות ותלת-תמונות), ובכלל עבודות גדולות המורכבות יחדיו ביותר משלושה חיבורים, מעשי ידו של מי שחש עצמו לחוץ וקוק למרחב-כמייה נוסף. העבודות עשרות יות בציעי שמן ופנדה, בעלות רקמות כיתמיות ומיבניות רבות, המעידות על תהליכי עשייה וחשיבה ממושכים. כמו גם על השתהות, התלכ' טות וחופשים בלתי-נלאים של אמן הנעור ב' מופשט הגיאומטרי לעריכת שליטה, הבנייה וס' דר מסוימים בגוף העבודות. המיתות המופיעות בהן הן רובוטיות לחלוטין בתנועותיהן, להנחת, משום שכך נוח יותר לאמן למכשר (מאנגלית — to instrumentalize) אותן לצרכיו הגיאומטריים הקומפוזיציוניים, ולהציגן רק בצורתן המסומנת.

קיומן ומשותן נותרים בידי דימינו של האמן ו/או חשיבתו היוצרת של המתבונן בהן.

גם אחרי הכל, מותר לשאול: למה כך ולא אחרת? כשם שמותר גם לענות: אין זה מתפ' קידה של האמנות להשיב. הרי גם סיופוס פעל' לאותה מטרה, אם גם בדרך אחרת. אלא שרנצר יורה בוודאי גם כהנאה מסוימת הנלווית אל סיבולו וסלעו בשעת פועלו. משהו כמו: הלכה וניכרה בו מודעות גבוהה יותר...

לעלות אל פיסגת ההר — שלא עלימנת "ההצליח". בדרך זו יהיו לנו הזדמנויות נוספות

פיליפ רנצר: ציור שמן

לצפות בחדשות שיטמינו ויגלו לפנינו עבודותיו הבאות. **נעמי הרירוק**

תרבות

הנשיקה.

הביקורת והתחת

כצפוי, ולפי חוק הרפלקסים של פאבלוב, וזה מחוזה החדש של יוסף מונדי הלילות הענליים ועל פרנקפורט לטיפולם הנמרץ של מבקרי ומבקרות התיאטרון. גם הפעם, ככפעמים קודמות, חובר מחזהו אל צינורות האינפוזיה של פלאסמה קטלנית, דרכם מבבעעים, לא בלי אלגאנטיות מקצועית, סוגי רישעות ורעל. כל זאת לא משום שמונדי איננו יוצר בעל עוצמה, ולא משום שמחזהו איננו טוב, ולא משום שהקהל איננו ממלא אולמות, לא ולא, אלא משום שהוא הוכרז כטריפה על ידי הרבנות הראשית של הביקורת, ומי שמחוקק כטריפה על ידי רבנות רעה זו, דומה כי יישאר טרף אפילו יחליף את כל רמ"ח האיברים במחנותיו, וישכך תחתיהם פסוקים צלולים מספר סליחות, או יטרח ויהפוך את תרבויותיו, אחת לאחת, ויפיע כפרמיירות כשהוא עטוף טלית שכולה תכלת. אפילו כך, בלבוש זה, יוסיף וידלה מתוך אותה חברת מבקרים, אנטאגוניזם אגרסיבי, סרקאום וארס, במסווה של חריפות חברתית. כי הביקורת כלפיו, כך נראה, כבר נכתבת מתוך רפלקס מותנה, מתוך שפיטה מאובנת המבוססת על דעות קדומות בלתי משתנות. כך, במרוצת השנים נתגבשה מעין הסכמה אילמת בין המבקרים והמבקרות, כי אין לך גישה נכונה יותר מאשר לגשת אל מחזותיו של מונדי כשהמאכלת בידי.

אבל גם בעליהדבר עצמו, שאינו נמנה עם קורבנות הביקורת הנוחים בימיו, אינו טומן ידו בצלחת ולא זו בלבד שאין הוא מופיע בהיכלי התיאטרון כשהוא לבוש קפוט, ככוונה לרצות את שופטיו ושופטותיו. אדרבא, ללא ריסון עצמי, עם כל הנזק האישי הכרוך בכך, הוא משתכר, מתולול ומשלה עקיצות בוטות אל חבורה זו, "המימסד הפולני", בלשונו, בכל הזדמנות מומכית הנקרת ברכו. ממי שאינו קטלא קניא, מוזן על ידי כל המרירות המצטברת, הוא, כאמור, משיב מלחמה שעה מגיב, מתאגרף ובוטע, לא בלי היסטריה פרטית משלו; סוגי התנהגות המכשירים אותו, ברעיד, להיות מתאים, יותר מיוצרים אחרים, לטטיגמה שרכקה בו של "הילד הרע" של התיאטרון הישראלי.

מזווית ראייה זו, בעורו עוטה את איצטלת הפרא, הסורר ואי-הסנקדראלים, הוא עונה על צורך נפשי מובהק אצל מבקרים רבים, ברתקו אליו את כל האש: תיסקולים, רישעות ותוקפנות, תוך שהוא מסיח רעלים אלה מגופם של יוצרים אחרים, וזירים ממנו, ממושמים ונעדרי פרובור קאציות.

במצב כרבים זה, כמקרהו של מונדי, מוטב לצפות להופעתם של דור המבקרים הבא, אלה שייולרו אל תוך מחזותיו כאל מציאות קיימת, שאיננה מוטלת בספק, כדי שיוכלו להאיר, ובלא חסימה פנימית, את העוצמה הטמונה ביצירתו וכדי שיוכלו להתרכז בחייהכוס המלאה, מבלי שיהיו נגועים כאותה פאתולוגיה של דעות קדומות המאפיינת את המבקרים בני דורו; ומן העבר השני, גם מבלי שיגורו באמצעות פרובור קאציות בידי מונדי עצמו, גירוי המדיח, לא פעם, ריח חריף של מורבידיה.

ואם מדברים על שאננות, על זיחות-הדעת ועל דעות קדומות, תחלויה העיקרים של הביקורת בכלל, מן הראוי לזכור את מקרהו הקלאסי של רומן גארי הצרפתי (אמיל אז'אר של כל החיים לפניו) אשר טמן לרגלי חברת מבקרו מלכות גאונות, וטבע במיצחם אות-קלון יחיד במינו, בחוללה, אגב כך, מעין מלחמת יוסיכיופר של הביקורת.

אין ספק כי אילו נכתבה יצירת תיאטרון זו, הלילות הענליים של פרנקפורט, בידי מחזאי צעיר ואלמוני, ויהי שמו ארו כ'אראו או הליל ב'שחר, רק לא יוסף מונדי, אין ספק כי במקרה כזה היו מבקרי התיאטרון מתחרים בנייהם, ובפרהסיה, בחלוקת שבחים מפליגים להצגה — בדיוק כמקרהו של גארי. שכן יוסף מונדי הוא איש תיאטרון מלידה, בעל אינסטינקט, השראה ואינטואיציה של תיאטרון, ואין צורך במכשירי אינפרה-אדום כדי לגלות זאת; די לגשת אל יצירותיו בלא דיעה קדומה ובלא שיחור.

האימפולסיביות, הקולניות והאגרסיביות המ' אפיינות אותו, הגורמות לו, כאמור, נזק אישי רב, מקורן באישקט של יוצר אמיתי (להבדיל מפקיד הביקורת היצירתיים), אדם בעל סכל' קיומי שאיננו נחלש, המגיב על הסוככ בדרך מקורית משלו. וכל עוד החברה מעריכה מעשה יצירה ואמנות, ראוי הוא ליותר מקורטוב של כבוד, וראוי הוא שההתבוננות בנייכי יצירתו תתרכז באיכות, ככוח ובמסר, ולאו דווקא כחשבותיה.

לשאלתם של מראייניו ברדיו ובעיתונות, בקשר עם מיתקפת הסתיו של המבקרים, השיב ואמר כי: "הקהל אוהב את המחזה והמבקרים יכולים לנשק לי בכתף, איש איש לפי הרצפט הפרברטי שלו."

אף אני, אחר מתוך אותו קהל, אהבתי-ועדיין אוהב את התיאטרון של מונדי, תיאטרון שיש בו טמפרמנט, חיוניות וכוח, מעמדים מהממים, ולעיתים גם הברקות גאוניות.

שמעון צמרת

מכתבים ותגובות

אתמהה...

לדף חדש שלום רב, מר שלמה שבא נאבק זה שנים רבות, במאמר ים ובספרים, להציל ולשמוע על שרידי תל-אביב הישנה אל "קטנה" והנה ברשימה כמורכב (להציל? — להרוס? העולם הזה 2617) הוא קורא להרס תל-אביב. אתמהה: ש. בונה

שלמה שבא משיב כי זה שלושים שנה הוא קורא להציל את תל-אביב הישנה, קורא ואינו נענה. לפיכך החליט כי אולי אם יציע להרוס אותה כליל — אולי גם אז יתהוו בניגוד לעצתו ויתחילו לשמר את הראוי ל' שימור.

כיתביד של שירים וסי' פורים נא להפנות לעורך ה' משנה של דף חדש, שמעון צמרת. המערכת מחוצלת על שובצר ממנה להחזיר כיתביד שאינם סתקבלים לרפוס לשולחיהם. מסיבות טכניות לא נוכל גם להודיע מראש על סועד פירטומם של שירים וסיפורים שנתקב' לו להדפסה.